

ชื่อโครงการวิจัย	โครงการศึกษาเพื่อจัดทำข้อเสนอในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เป็นอุปสรรคต่อการส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมในเขตมาบตาพุดและจังหวัดระยอง
หัวหน้าโครงการ	ไพสิฐ พาณิชยกุล คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
นักวิจัยร่วม	บุญชู ฌ ป้อมเพชร, ทศพล ทรรคนกุลพันธ์, มณฑิชา ภัคดีคง
แหล่งทุน / ผู้สนับสนุน	กรมควบคุมมลพิษ
แหล่งข้อมูล	https://stdb.mhesi.go.th/research/92682

บทคัดย่อ

พื้นที่มาบตาพุดและบริเวณใกล้เคียง รวมถึงเขตอำเภอต่างๆที่อยู่ในจังหวัดระยอง เป็นพื้นที่ที่ถูกกำหนดโดยนโยบายของรัฐให้เป็นที่ตั้งของเขตนิคมอุตสาหกรรม การกำหนดให้เขตพื้นที่ดังกล่าวกลายเป็นเขตนิคมอุตสาหกรรม ซึ่งโดยความหมายก็คือ มีการกำหนดให้เขตพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเห็นว่าเหมาะสมเป็นพื้นที่ที่มีการรวมกลุ่มของโรงงาน โรงงานต่างๆที่เข้าไปตั้งในเขตนิคมอุตสาหกรรมส่วนใหญ่แล้วมักจะได้รับ การส่งเสริมการลงทุน และผลประโยชน์ในด้านอื่นๆ ที่รัฐโดยการนิคมอุตสาหกรรมหรือเจ้าของพื้นที่นิคมใช้เป็นแรงจูงใจ

อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการพัฒนาเขตนิคมอุตสาหกรรมภายใต้นโยบายที่เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมแบบครบวงจรในเขตพื้นที่ มีการกำหนดนโยบายเป็นการเฉพาะดังที่รู้จักกันในนามของโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งตะวันออก มีการโฆษณาโบายดังกล่าวดังที่เคยมีคำกล่าวถึงพื้นที่ชายฝั่งตะวันออกที่ต้องการทำให้เป็นพื้นที่ที่มี “ ความโชติช่วงชัชวาล ” ทั้งนี้เพราะ ประเทศไทย “ ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว ในอ่าวมีก๊าซ ” ดังนั้นจึงเกิดโรงงานอุตสาหกรรมประเภทปิโตรเคมีขึ้นเป็นจำนวนมาก แต่เมื่อมีการดำเนินการไปในช่วงปลายระยะที่ 1 เข้าสู่ช่วงระยะที่ 2 เริ่มที่จะมีปัญหาปรากฏออกมาให้เห็นในลักษณะของผลกระทบ เช่น ปัญหาเรื่องการแย่งชิงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมที่ไปกระทบต่อภาคการผลิตภาคเกษตรกรรม การประมงชายฝั่ง การท่องเที่ยว ปัญหาผลกระทบจากมลภาวะเป็นพิษในทุกๆด้าน ทั้งนี้ยังไม่ต้องกล่าวถึงผลกระทบต่อตัวปัจเจกบุคคลทั้งหลายทั้งที่เข้าไปทำงานอยู่ในบริเวณโรงงาน บุคคลที่อยู่รายรอบบริเวณนิคมอุตสาหกรรม ชุมชนที่ถูกโรงงานล้อมรอบและที่ล้อมรอบโรงงาน ซึ่งได้รับผลกระทบอย่างไม่มีทางเลือกและไม่มีทางออกนอกจากจะเคลื่อนย้ายอพยพออกไปจากบริเวณดังกล่าว

ในท่ามกลางสภาพความไม่มั่นคงในชีวิต ท่ามกลางความเสี่ยง และการเปลี่ยนแปลงของสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองที่เกิดขึ้นในระดับพื้นที่ มีความพยายามของประชาชนที่เป็นชุมชนท้องถิ่น เป็นบุคคลที่ได้รับผลกระทบ เป็นผู้ที่ต้องสูญเสียไม่ทางด้านอาชีพ ก็อาจสูญเสียทางด้านสุขภาพ หรือแม้กระทั่งการสูญเสียสถานะภาพในทางสังคม ในทางการเมือง ที่พยายามลุกขึ้นมาต่อสู้เรียกร้องเป็นระยะๆ ซึ่งก็เป็นการสอดคล้องกับสิทธิในสภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี ดังที่ปรากฏเป็นหลักการสำคัญในทางกฎหมาย เริ่มตั้งแต่บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งแม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 จะถูกล้มล้างไปแล้วก็ตาม แต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับชั่วคราว พ.ศ. 2549 มาตรา 3 ยังให้การรับรองในสิทธิดังกล่าวให้คงมีสถานะเป็นสิทธิตามกฎหมายสูงสุดต่อไป

นอกจากนั้นควรที่จะกล่าวไว้ ณ ที่นี้ด้วยว่าในการยกย่องรัฐธรรมนูญ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร รัฐธรรมนูญ ก็ยังคงสนับสนุนและให้ความสำคัญแก่สิทธิในสิ่งแวดล้อมที่มีลักษณะที่เข้าถึงสิทธิได้ง่ายและพยายามที่จะปรับโครงสร้างของรัฐให้เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการและส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น และนอกจากนั้นยังมีปรากฏในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 สำหรับสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏขึ้นดังกล่าว

หากจะกล่าวในภาษาการพัฒนาในปัจจุบันซึ่งเป็นยุคที่ให้ความสำคัญกับหลักธรรมาภิบาล สำหรับดังกล่าวก็คือ หลักธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการหรือในการพัฒนาประเทศนั่นเอง ปรากฏการณ์ที่ประชาชนลุกขึ้นมาหรือเข้ามามีส่วนในการเรียกร้องต่อรัฐ หรือในบางเรื่องเข้ามามีส่วนในการจัดการหรือดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง จึงมองได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ที่มีความพยายามในการสร้างหลักธรรมาภิบาลในการจัดการ ซึ่งเกิดขึ้นทั้งในระดับพื้นที่ต่างๆ และในระดับสากล ในระดับท้องถิ่น สามารถที่จะเห็นได้จากการเคลื่อนไหวที่จะปกป้องและการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้กระแสการเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิของชุมชน การเคลื่อนไหวเรียกร้องภายใต้การเมืองภาคพลเมือง ซึ่งกระแสการเคลื่อนไหวเรียกร้องดังกล่าวพิสูจน์ได้อย่างชัดเจนว่ามีพลังในการขับเคลื่อนที่ทำให้เกิดสถาบันในทางกฎหมายที่สำคัญภายในประเทศคือ กรณีบทบัญญัติที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น รวมถึงความพยายามในการปรับเปลี่ยนโครงสร้างและกระบวนการในทางการเมือง ในมิติสากล หลักธรรมาภิบาลทางด้านสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะก็จะเห็นได้จากความพยายามในการเคลื่อนไหวผลักดันภายใต้แนวคิดเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) หรือที่เรียกกันว่า Agenda 21 และนอกจากนั้นดังจะเห็นได้จากความพยายามในการเรียกร้องให้ลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์เพื่อลดภาวะเรือนกระจกอันเป็นเหตุให้โลกร้อน ภายใต้พิธีสารเกียวโต หรือกรณีการออกกฎหมายของประเทศ EU ซึ่งกำหนดเงื่อนไขเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีผลประเทศคู่ค้าทั้งหลายของ EU ที่จะต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการในการผลิต รวมถึงการต้องรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งหลายที่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อมไปบำบัดหรือกำจัดด้วย ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงสำนึกในทางด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมอีกระดับหนึ่ง

กล่าวโดยสรุปแล้วจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าหลักธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม มีปรากฏให้เห็นทั้งในระดับสากลและในระดับท้องถิ่น ทั้งสองระดับดังกล่าวต่างมีเป้าหมายหลักที่ตรงกัน แต่อาจจะมีระบบในการจัดการและวิธีการที่ต่างกัน อาทิเช่น หลักธรรมาภิบาลในการจัดการสิ่งแวดล้อมในระดับสากลที่เน้นการสร้างกระบวนการและสถาบันโดยหวังว่าจะเกิดเนื้อหาสาระที่เป็นไปตามกฎกติกาที่กำหนดไว้ บนกระบวนการยอมตนเองของรัฐที่จะเข้ามาอยู่ภายใต้กติการะหว่างประเทศ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับกรณีหลักธรรมาภิบาลในการจัดการสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่น กฎกติกาต่างๆเหล่านั้นได้ถูกสร้างและรวมเป็นเนื้อเดียวของความคิด ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี อย่างแยกไม่ออกจึงไม่จำเป็นต้องเริ่มต้นที่กฎข้อบังคับในเชิงสถาบัน ดังนั้น ประเด็นสำคัญจึงอยู่ที่ว่าหากปรากฏการณ์ที่มีการเคลื่อนไหวของภาคประชาชนซึ่งมีหลักการของรัฐธรรมนูญรับรองทั้งในทางนิตินัยและในทางพฤตินัย มีกฎหมายต่างๆอีกมากมายหลายฉบับที่ปรับปรุงแก้ไข โดยรับหลักการดังกล่าวเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกรอบในการใช้อำนาจประกอบกับพัฒนาการในทางการเมืองที่กลุ่มต่างๆมีการขยายตัวเต็มโตมากขึ้น กลไกต่างๆของภาครัฐที่มีการปรับเปลี่ยนไปสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลมากขึ้น แต่ในกรณีของการแก้ไขปัญหาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในพื้นที่มาตาพุดกลับไม่ได้เป็นเช่นนั้น จึงเป็นข้อสงสัยในความไม่ปรกติของระบบกฎหมายที่ส่งสัญญาณขัดแย้งกับมาตรฐานของความเป็นธรรมอันเป็นหัวใจของระบบกฎหมายที่จะต้องดำเนินการในการตรวจสอบความผิดปรกติดังกล่าว

ค้นหาเล่มเอกสารฉบับเต็มได้ที่

1. https://search-library.parliament.go.th/cgi-bin/koha/opac-detail.pl?biblionumber=57576&shelfbrowse_itemnumber=74093
2. <http://www2.feu.ac.th/opac/Opac/BibItem.aspx?BibID=b00011274>
3. <https://cmu.to/9YN6v>
4. <https://cmu.to/tG9uL>

LAW CMU